

MIJN NATUUR

Ode aan de zandweg

SBNL ondersteunt
13 nieuwe projecten

Mini-machine helpt
natuurinclusieve boer

Gebiedsproces zet
platteland op scherp

Kunstenaar & vogelaar

Trix van Veen werkt sinds een paar maanden bij SBNL Natuurfonds als officemanager met als specialisme communicatie. Ze is gefotografeerd vlak bij haar woonplaats Rossum, op het terrein van SBNL Natuurfonds in de Blommenwaard bij Hurwenen.

Naast haar dagelijkse werkzaamheden is Trix landschapskunstenaar. 'Ik hou van de dijken, de uiterwaarden en het rivierenland-schap. Ook ben ik een fervent vogelaar. Een tijdje geleden spotte ik samen met mijn man een koereiger, in Nederland redelijk zeldzaam. Maar in mijn kunst vind je geen vogels. Ik schilder en teken voornamelijk rivierenlandschappen.'

Hiervoor werkte Trix in een commerciële omgeving. Mede door haar vrijwilligerswerk voor een agrarische natuurvereniging sprak de vacature bij SBNL Natuurfonds haar aan. 'Privé zet ik mij in mijn woonplaats Rossum in voor meer insectenvriendelijke perken. Ik maak deel uit van een werkgroep die op gronden van de gemeente Maasdriel inmiddels twee perken heeft ingezaaid. We doen een aanvraag en als de gemeente zegt dat het kan, dan gaan we ervoor. Binnenkort volgt een derde perk naast de kerk.'

Verschillende werken van Trix zijn te vinden op haar website: trixvanveen.nl

FOTO: HESTER HELEEN

Mijn Natuur is een uitgave van SBNL Natuurfonds.
Lekdijk 58
3998 NJ Schalkwijk
Telefoon (0318) 578357
E-mail sbnl@sbnlnatuurfonds.nl
www.sbnlnatuurfonds.nl
IBAN NL97 RABO 0158 7442 41

Redactie
Marlies Kolthof (eindredacteur),
Simone Luijckx, Hans Siemes, Kees de Kroon en Oswin Schneeweisz.
M.m.v. Manja te Velde

Foto's
fotoarchief SBNL Natuurfonds,
Hans Menop, Hester Heleen, Marlies Kolthof, Frank Vassen, Jan van der Greef, John Smit, Poldi Rijke, Margriet Pflug, Kees de Kroon, Miriam ten Velde, Holly Klein Oonk, Ivar Leidus, Margreet Riedstra, Toon Sanders, Trix van Veen, Bianca Commissaris, Ingram image.

Vormgeving
Aad van Dommelen (Witvorm)

Druk
Zalsman Zwolle bv

Advertentie-exploitatie
SBNL Natuurfonds

Abonnementen
Losse abonnementsprijs voor niet-donateurs 2024: € 19,50 per jaar
Leden van een ANV, de Jagersvereniging of de NOJG 2023: € 17,- per jaar
Abonnementen worden automatisch verlengd. SBNL Natuurfonds hanteert één maand opzegtermijn voorafgaand aan het verstrijken van het abonnement

ISSN 2588-8692
Jaargang 8, zomer 2024

Overnemen van artikelen is toegestaan met vermelding van bron, auteur en toezending van een bewijsexemplaar aan het bureau van SBNL Natuurfonds

In dit nummer

12

Natuur om de Hoek helpt Ursula's kruidenbos

Als kind wilde ze al boer worden. Een jaar of zes geleden kocht Ursula Kirchholtes land en een boerderijtje in het Brabantse Zeeland. Daar experimenteert ze nu met thee, kweeperen, siropen en verzorgingsproducten. Natuur om de Hoek helpt haar.

36

Natuurfotograaf creëert ijsvogelparadijs

Toen ze stopte met werken, kreeg ze ineens tijd voor een oude liefde: natuurfotografie. Bianca Commissaris uit Rhooon creëerde in haar tuin een waar paradijsje voor ijsvogels. 'Ik vind het belangrijk dat je ook als fotograaf dieren niet verstoort.'

14

SBNL ondersteunt 13 nieuwe projecten

SBNL Natuurfonds reikte in Fort Honswijk voor bijna 75.000 euro aan cheques uit voor een breed scala aan projecten op het gebied van particulier natuurbeheer en landschap. Van het herstellen van kolken tot wetenschappelijk onderzoek naar de adder.

18

Simone Luijckx met pensioen

Donateurs, medewerkers en bestuur kennen haar als de spin in het web en de rots in de branding van SBNL Natuurfonds. Maar na 22 jaar trouwe dienst hangt Simone Luijckx haar computermuis aan de wilgen: ze gaat met pensioen.

34

Het geheim van de integrale aanpak

'Het denken over natuurbeheer is in de afgelopen decennia enorm veranderd', vertelt hoogleraar David Kleijn in de rubriek Natuurstemmen. 'Je moet het systeem begrijpen om tot effectieve oplossingen te komen. Natuurherstel heeft een integrale aanpak nodig.'

Foto cover:
De zandweg. Voor sommigen een nostalgisch iets, voor anderen een lastpost. Veel gemeenten koesteren het zand vanwege de landschappelijke waarde. Verharden is tegenwoordig uit den boze. De plaaggeest van toen geniet nu alom waardering.

©Hans Menop

- 2 Mijn Natuurmoment**
Kunstenaar en vogelaar
- 4 Colofon**
- 7 Voorwoord**
Zuinig op snippers
- 8 Nieuws en beleid**
Jaaroverzicht SBNL Natuurfonds
- 12 Natuur om de Hoek**
Ursula's kruidenbos is natuurinclusief
- 14 Nieuwe projecten vanuit fondsen**
Van sachebij en adder tot zaaimachine
- 18 Simone Luijckx gaat met pensioen**
Goede opvolging maakt loslaten mogelijk
- 20 Moment van Menop**
Zomerlandschap
- 22 Gebiedsproces zet platteland op scherp**
Stroperig proces met veel betrokkenen
- 25 Spreekwoord uit het dierenrijk**
Zijn vleugels uitslaan
- 26 Ode aan een zandgruwel**
Zandweg heeft landschappelijke waarde
- 29 Kunst op je pad**
Zoete, lieve Gerritje
- 30 De Uitkijkpost: Luchtwachtoren Rossum**
Vogels spotten op restje Koude Oorlog
- 32 Van Hemert tot Dingshof-Coldewij Fonds**
Mini-machine helpt natuurinclusieve boer
- 34 Natuurstemmen**
David Kleijn over de integrale aanpak
- 36 Natuurfotograaf creëert ijsvogelparadijs**
'Ook als fotograaf dieren niet verstoren'

Landbouw en Natuur Niet of-of maar en-en!

In het nieuws volgt de ene crisis na de andere. Klimaat, stikstof, waterkwaliteit...

Zijn landbouw en natuur daarin nou echt elkaars tegenpolen, zoals het nu lijkt? Of heeft dat meer te maken met beleid en financiering?

Misschien zijn er integrale oplossingen die én de bodem verbeteren én opleveren voor boer en landeigenaar én de leefomgeving verbeteren voor mens en dier.

Zeker is dat we het samen moeten doen. En dat de focus op beschermde natuur alleen niet het verschil gaat maken. Want natuur is niet alleen de 'beschermde' natuur, dit is namelijk 20% van ons land. Maar natuur is bij ons om de hoek en op het erf. Dat weten particuliere natuurbeheerders en agrariërs in het buitengebied, 60% van Nederland, al generaties lang.

Daarom zetten wij ons in voor bodembouwers: particuliere landeigenaren en agrariërs die bijdragen aan natuur- en landschapsbeheer.

Dat doen we met onze campagne Natuur om de Hoek. En daarvoor hebben we uw hulp nodig!

Ga naar www.sbnl-naturomdehoek.nl voor een gift of scan de QR-code.

VOORWOORD

Zuinig op snippers

De zomer hangt in de lucht. Maar zelfs begin juni kunnen op sommige plekken de machines nog niet het land op om te maaien of te zaaien, omdat ze wegzakken in de modder. Natuurlijk zegt het niets over de komende maanden, want het weer kan zomaar omslaan. De zomers van 2018, 2019, 2020 en 2022 behoren tot de droogste zomers ooit.

De waterschappen richten zich nu op het vasthouden en vergroten van de watervoorraad, in plaats van op het zo snel mogelijk afvoeren van het water. Het wordt steeds ingewikkelder om alle belanghebbenden tevreden te houden en het grondwaterpeil voor iedereen optimaal te houden. Want wat voor de natuur goed uitpakt, kan voor de boer minder prettig zijn en andersom.

Die botsende belangen zien we overal. Hoe het nieuwe regeringsbeleid voor landbouw en natuur precies gaat uitpakken, moeten we nog even afwachten. Maar dat er wat gaat veranderen is zeker. De coalitie schrijft in haar hoofdlijnenakkoord dat zij geen 'snippernatuur' wil, maar 'een hoofdstructuur van robuuste natuurgebieden'. Dat klinkt als de aloude 'ecologische hoofdstructuur'. Wie verder leest ziet dat dat niet echt de bedoeling is. De coalitie wil dat de natuur de landbouw minder beperkt. Botsende belangen dus.

Voorlopig moeten we toch nog maar even heel zuinig zijn op die snippers natuur. Want voor je het weet zijn ze verdwenen, net als die 225.000 kilometer heg die we in het buitengebied sinds de Tweede Wereldoorlog zijn kwijtgeraakt. Op topotijdreis.nl zie je hoe het buitengebied er vroeger uitzag. Het stikte in Nederland van de heggen en hagen.

Gelukkig is weg niet voor eeuwig weg. Want samen met particuliere landeigenaren, particuliere beheerders en agrariërs blijft SBNL Natuurfonds werken aan een mooier en natuurinclusiever buitengebied. Want onze droom is een landschap met heggen, boomsingels, poelen en kruidenrijke akkerlanden. Een landschap waar natuur en landbouw samengaan en waar goed wordt geboerd, letterlijk én figuurlijk! Meer over de projecten die wij ondersteunen, leest u in dit nummer in de artikelen vanaf pagina 12, 14 en 32.

We helpen steeds meer projecten met onze fondsen en via de campagne Natuur om de Hoek. We nodigen iedereen uit om mee te doen, door zelf een project te starten, of door een project of SBNL Natuurfonds te ondersteunen!

Manja te Velde
Directeur SBNL Natuurfonds

SBNL Natuurfonds in 2023

Medewerkers op 31-12-2023

3,7 fte 7 medewerkers
1,4 fte 4 externen

1503
donateurs

412
abonnees Mijn Natuur

488
vrijwilligers,
waaronder

8
bestuursleden

Toezeggingen uit de fondsen: 15 intern

Van Hemert tot Dingshof-Coldewey Fonds
6 projecten voor in totaal € 24.000

Nora Croin Michielsens Fonds
3 projecten voor € 37.643

Fonds West-Gelderland (FWG)
6 projecten voor in totaal € 14.000

extern

Bijdrage H.J.E. van Beuningen
subsidieert 2 van de aanvragen uit Croin
voor in totaal € 19.000

Stichting Landschap Behoud Overijssel
subsidieert aanvragen uit het Van Hemert
Fonds en FWG voor 2 projecten voor elk
€ 5.000

Commissies

Uitkeringscommissie
Beoordelen aanvragen voor Van Hemert en West-Gelderland

Commissie Wetenschappelijk Onderzoek
Beoordelen wetenschappelijke fondsaanvragen (Croin en V. Beuningen)

Jury Boom van het Jaar
Kiest per provincie een boomverhaal t.b.v. de uiteindelijke verkiezing

Redactie Mijn Natuur

Beleggingscommissie

Communicatie

Mijn Natuur is 4x verschenen
de digitale nieuwsbrief is 10x verschenen
13x landelijke krant
7x landelijke radio en tv
29x regionale krant
15x regionale radio en tv

4x publicatie in lokale kranten, radio, tv
4x publicatie in vakbladen en aanverwant
±150 eigen berichten op social media (FB, Insta, LinkedIn en Twitter)

Campagne 8
Natuur om de Hoek

In 2023 zijn acht projecten gestart. Door de overvloedige regen vanaf oktober is de uitvoering van een aantal projecten uitgesteld tot het voorjaar van 2024.

Beheer

SBNL Natuurfonds bezat in 2023 20 terreinen, met een gezamenlijke omvang van 335 ha

SBNL Natuurfonds beheert met vrijwilligers voor 3 opdrachtgevers holle wegen, houtsingels en kleine landschapselementen

2023

MARIALINDE VEROVERT ZEVENDE PLAATS TIJDENS EUROPESE VERKIEZING

De Boom van het Jaar gaat zevende seizoen in

De Oisterwijkse Marialinde, meer dan 650 jaar oud, behaalde tijdens de Europese verkiezing Tree of the Year een verdienstelijke, zevende plaats. Ondertussen is SBNL Natuurfonds begonnen aan het zevende seizoen van de nationale verkiezing, met mogelijk dit jaar een tv-programma in het verschiet.

In Oisterwijk werd alles in de strijd geworpen voor een mooie Europese klassering. Social media, appgroepen, websites, dag- en weekbladen, cultuur- en natuurorganisaties, radio en TV werden volop benut. In een promotievideo riepen burgemeester Hans Janssen en lokale bekenden op om te stemmen. Jazzmuzikant Bartolo nam een nummer op onder de boom. Met Carnaval was de Marialinde een dankbaar onderwerp voor de Sauwelavonden. Theatergroep Trappaf liep mee als wandelende boom in de optocht en dweilorkesten brachten een feestelijke O'de aan de linde. De bekende Oisterwijkse bakker Robèrt van Beckhoven deelde zijn trots in een video en in het tv-programma 'Tijd voor Max'. Zijn eerste winkeltje was tegenover de Marialinde.

53 aanmeldingen

Inmiddels is het zevende seizoen van De Boom van het Jaar in volle gang. Tijdens de 'verzamelronde' in het voorjaar zijn

De Oisterwijkse Marialinde ©Toon Sanders

53 nieuwe bomenverhalen aangemeld. Binnenkort zal de jury zich buigen over deze aanmeldingen en per provincie een boom nomineren. In het najaar kan Nederland dan opnieuw gaan stemmen welk exemplaar De Boom van het Jaar 2024 wordt.

Nationale tv-belangstelling

Een programmamaker van KRO/NCRV heeft belangstelling getoond voor deze nationale verkiezing. SBNL Natuurfonds overlegt momenteel met hem over de mogelijkheid van een serie televisieprogramma's over alle twaalf genomineerden. De NPO beslist vervolgens of deze serie ook daadwerkelijk op de buis verschijnt.

Zo werkt het

In deze overeenkomst legt u voor minimaal vijf jaar vast dat u een vast bedrag per jaar gaat schenken. Hierdoor is uw jaarlijkse bijdrage geheel aftrekbaar van de inkomstenbelasting (met een maximum van € 250.000 per jaar. U kunt zelfs uw donatie verhogen, zonder meer te betalen. De Belastingdienst betaalt in dat geval mee aan uw gift. Wilt u periodiek schenken? Neem contact op met Ine Rutgers via ine.rutgers@sbnlnatuurfonds.nl of bel haar op (0318) 57 83 57.

GIFTEN

In het eerste kwartaal van 2024 kreeg SBNL Natuurfonds van meerdere donateurs weer een welkome extra gift boven op de reguliere donateursbijdrage. Hartelijk dank aan allen!

Belastingvoordeel met een periodieke schenking

Wilt u maximaal profiteren van het belastingvoordeel over al uw schenkingen aan SBNL Natuurfonds? En onze projecten voor natuur- en landschapsherstel de komende jaren steunen? Periodiek schenken levert voordeel op voor jou én de natuur. Met een periodieke schenkingsovereenkomst zijn uw giften fiscaal aftrekbaar.

Kom naar de Donateursdag op het Fort!

Op zaterdag 28 september 2024 heten we u van harte welkom op Fort Honswijk, onderdeel van de Hollandse Waterlinie. SBNL Natuurfonds is hier sinds 2023 gevestigd en wil dit UNESCO-erfgoed graag aan u laten zien.

U krijgt een kijkje achter de schermen, onder andere in de 'vleermuizentoren', het hart van het oude fort waar duizenden vleermuizen overwinteren. Ook maken we een tocht door de geheime gangen die door het fort lopen. Daarnaast hebben we nog veel meer op het programma staan wat we nog niet kunnen verklappen. Reserveer de datum vast in uw agenda. We houden u op de hoogte!

RECENSIE

Meegezogen in de herijking van geboomte

Filosoof en cultureel antropoloog Ton Lemaire heeft aan zijn schrijverschap van bijna een halve eeuw opnieuw een kapitaal werk toegevoegd, over het bos als bakermat van de mens. Wijdvertakt, maar toch toegankelijk, verhaalt hij over de ontwikkeling en het behoud van een leefbare aarde. Onmogelijk zonder 'boombewustzijn'.

Lemaire is analytisch en sterk met zijn pleidooi voor boom en bos. In de proloog typeert hij het loutere gebruik van de natuur als hulpbron voor menselijke behoeften als een 'doodlopende weg'.

Vitale functie

De paragraaf 'Ontbossing en herbebossing' begint met: '...Bossen zijn van levensbelang voor het voortbestaan van het leven op aarde en van de mensheid erbij ... Ze hebben een vitale functie voor het klimaat...' In die paragraaf beschrijft Lemaire drie hoopvolle Afrikaanse projecten: Madagaskar, Kenia en Sahel/Sahara. Het hoofdstuk 'Boom en Bos in de

schilderkunst' is toegelicht met 44 kleurrijke illustraties. Van Adam en Eva bij de appelboom (Cranach 1511) via Ruysdael en Van Gogh tot en met Mondriaan (De Grijze Boom, 1911). De geschiedenis van de landschappelijke schilderkunst is verweven met de steeds prominere rol die bomen en bossen krijgen vanaf de 15e eeuw.

De natuurlijke mens

Lemaire laat zich graag inspireren door de Franse filosoof Jean-Jacques Rousseau die zichzelf omschreef als een natuurlijk gebleven mens te midden van een vreemdende samenleving. Nergens is het contrast tussen stad en bos voelbaarder dan in het verstedelijkte Parijs met de onmetelijke bossen aan de zuidkant.

Integriteit

Ieder woud is volgens Lemaire feitelijk een oer-woud, een immense bron van biodiversiteit. Van de ondoordringbare Indonesische archipel tot de majestueuze 'Redwoods' bij San Francisco. Wie zich daarvan vergewist, weet hoeveel geluk een 'bosbad' kan geven. Lemaire sluit het boek af met: 'Het lot van bomen is een toetssteen voor de integriteit van de aarde en daardoor voor de duurzaamheid van onze leefwijze.'

Ton Lemaire, *Bomen en Bossen*
ISBN-nummer 9789026365430
Prijs: €25,-
TEKST: KEES DE KROON

Natuur om de Hoek helpt Ursula's kruidenbos

Als kind wilde ze boer worden. Op verschillende momenten in haar leven kruiste die droom haar levenspad opnieuw. Een jaar of zes geleden hakte Ursula Kirchholtes samen met haar partner Martijn definitief de knoop door. Ze kochten een stuk land en een boerderijtje in het Brabantse Zeeland. Daar experimenteert Ursula nu met thee, kweeperen, siropen en verzorgingsproducten in een kruidenbos. SBNL Natuurfonds helpt haar via het project Natuur om de Hoek bij de uitbreiding van haar natuurinclusieve bedrijf.

Ursula Kirchholtes: 'Ik droomde ervan om te telen. Wat precies wist ik niet, daar ben ik ingedoken. Tijdens mijn werk aan de HAS in Den Bosch zette ik een onderzoeksprogramma op om natuurinclusieve boeren te helpen. Veelal innovatieve mensen die zelf al ver waren gekomen, maar op sommige punten vastliepen. Studenten hielpen hen via afstudeerprojecten. Dat was heel inspirerend.'

Meteen verkocht

Langzaam beseftte Ursula dat ze niet langer aan de zijlijn wilde staan. Ze wilde zelf agrariër worden. 'Boeren vertelden mij: je moet eerst land hebben, dan pas kun je wat.' Via Funda landde ze niet ver van haar eigen geboortegrond in Noord-Brabant. 'Toen we het perceel zagen, langs de bosrand met een eigen ven, was ik eigenlijk meteen verkocht', vertelt ze lachend.

'Kamers' met eigen microklimaat

Oorspronkelijk ging haar interesse uit naar medicinale kruiden. Ursula Kirchholtes: 'Maar je belandt al snel in wetgeving rond medicijnen of cosmetica. Dan wordt het ingewikkeld en duur, want je moet veel analyses laten doen. Dus dacht ik: ik blijf bij levensmiddelen. Zo kwam ik op het idee van medicinale thee. Als je kruidenthee verbouwt, wil je eigenlijk ook groene thee. Maar die heeft beschutting nodig. Daardoor kwam ik uit op agroforestry, stroken van bomen en struiken, gecombineerd met kruidenstro-

ken. Ik heb 'kamers' gecreëerd met een eigen microklimaat. Daarin kun je veel verschillende soorten planten telen.'

Zelfvoorzienend

Uiteindelijk wil Ursula toe naar een zelfvoorzienend teeltsysteem, waarbij de boombladeren zorgen voor de bemesting van de grond, en er een arsenaal aan natuurlijke plaagbestrijders is door de variatie aan planten, licht en vocht. De kruiden doen het goed op de arme Peelgrond, net als diep wortelende bomen en struiken. Ursula verkoopt op markten en via haar webshop vijf soorten thee, producten van de kweeper, verscheidene siropen en verzorgingsproducten.

Ursula Kirchholtes: 'Het is een ontdekkings-tocht. Continu kijk ik: wat kan ik van de planten maken, wat lukt er qua teelt? Niet alles slaat aan. Dus gebruik ik nu vooral de

van mensen die al bewust biologisch kopen en koken. Daarnaast heb je een groep die vooral geïnteresseerd is in duurzaamheid, bijvoorbeeld rond energie. Die groep eet niet per se biologisch, maar vindt het toch interessant. En dan heb je mensen uit de omgeving die lokaal voedsel ondersteunen. Zij doen veel aan mond-tot-mondreclame.'

Beperkte leveringszekerheid

Natuurinclusief boeren leer je volgens Ursula niet uit een boekje, maar in de praktijk. 'Verkopen via supermarkten past minder bij mijn bedrijf.' Daarom staat ze voorlopig op markten en verkoopt ze haar producten via de webshop. Daarnaast is ze gestart met rondleidingen en workshops, maar eigenlijk moet daarvoor nog de schuur grondig worden verbouwd. Binnenkort zijn haar producten ook verkrijgbaar bij een aantal streekwinkels in de buurt. In de toekomst wil ze dit

Ursula wilde niet langer aan de zijlijn staan, maar zelf agrariër worden.

kruiden die hier al waren. Ondertussen leer ik hoe ik de teelt onder controle kan krijgen.' Ursula streeft ernaar alles zelf op te kweken, van zaadje naar plant.

Eerste en tweede fase

Inmiddels is de eerste fase van het kruidenbos aangelegd. Ze kreeg professionele hulp bij het ontwerp. Familie, vrienden en buurtgenoten hielpen met de aanleg. Het Agroforestry Netwerk Brabant en Provincie Brabant financierden mee. Het Agroforestry Netwerk bracht haar vervolgens in contact met SBNL Natuurfonds. Via Natuur om de Hoek krijgt Ursula nu hulp bij de tweede fase die waarschijnlijk aankomende winter en volgend voorjaar de grond in gaat.

Mond-tot-mondreclame

Ze ziet een toenemende belangstelling voor lokaal en milieuvriendelijk geproduceerd voedsel en onderscheidt verschillende consumentengroepen. Ursula Kirchholtes: 'De meeste waardering krijg je

netwerk gaat uitbreiden. 'Tot nu toe was ik terughoudend, omdat ik maar beperkte leveringszekerheid kan bieden.'

Uitwisseling van grondstoffen

Daarnaast wil ze drankjes gaan maken. 'Je begint met de droom van teler, maar bent uiteindelijk vooral productontwikkelaar. Dat is heel gek eigenlijk', zegt ze lachend. Ze heeft veel contact met anderen met een voedselbos. 'Wellicht kan ik op termijn een deel van mijn grondstoffen kwijt bij een andere teler in de buurt. En vice versa. Daar hebben we het veel over. Wat moeten we met de producten? Wie kan het verwerken? En moeten we niet gaan uitwisselen? Ik kijk wat ik kan bijdragen aan een duurzaam voedselsysteem en wat ik voor mezelf kan leren van het kruidenbos', vertelt ze enthousiast.

Meer informatie via:
www.kruidenbosursula.nl

TEKST EN FOTO'S: MARLIES KOLTHOF

Uitreiking cheques hoogtijdag voor SBNL

SBNL Natuurfonds deed op 16 april haar naam alle eer aan. In Fort Honswijk aan de Lek reikte de organisatie voor bijna € 75.000 aan cheques uit voor een breed scala aan projecten ter verbetering van particulier natuurbeheer en landschap. Van het herstellen van kolken tot wetenschappelijk onderzoek naar de adder.

Terwijl buiten striemende regenbuien losbarstten, heerste binnen in een opperste beste stemming. Logisch, want vertegenwoordigers van 13 verschillende projecten kwamen hun cheques in ontvangst nemen. Ze waren te gast in het Fort Honswijk, waar SBNL Natuurfonds sinds kort haar kantoor heeft. Het monumentale fort uit 1842 maakt deel uit van het UNESCO werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Het is nu in ontwikkeling om er een bruisende plek van te maken vol historie, recreatie en bedrijvigheid.

Grote variatie
Zeker dat laatste is ook van toepassing op de gehonoreerde projecten. Een voor een presenteerden de vertegenwoordigers het project waarmee ze bezig zijn. Opvallend was de grote variatie. De zwarte sachembij is

op nog maar één locatie in Utrecht te vinden en ook in de rest van Europa ernstig bedreigd. Onderzoek moet voorkomen dat de bij helemaal verdwijnt. In Twente rijdt sinds kort een kleine 'Faunamaster' rond, een zaai- en maaimachine die op plekken kan komen waar grote trekkers het laten afweten. Aan enthousiasme geen gebrek, waarbij SBNL Natuurfonds alle lof kreeg toegezwaaid. Herhaaldelijk klonk er dank voor de ondersteuning.

Meer dan 1 miljoen euro
Directeur Manja te Velde onderstreepte het belang van de projecten. 'Wij investeren in het buitengebied. Jullie doen het werk in 't veld voor natuur en landschap', complimenteerde zij. Vol trots meldde ze dat SBNL Natuurfonds in ruim tien jaar tijd meer dan 1 miljoen euro aan meer dan 120 projecten heeft toegekend. In 2013 begon dat met

het eerste fonds: het Baron en barones Van Hemert tot Dingshof-Coldewij Fonds voor Overijssel en oostelijk Gelderland. Sindsdien zijn er meerdere fondsen en geldschietters bijgekomen, elk met een specifiek doel of gebied. Zoals het Fonds West-Gelderland en de Stichting Landschap Behoud Overijssel (SLBO) voor natuur en landschap in die regio's, en het Nora Croin Michielsens Fonds en de H.J.E. van Beuningebijdrage voor wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek. Daarnaast loopt ondertussen o.a. samen met verzekeringsmaatschappij a.s.r. het grote landelijke project Natuur om de Hoek. Nieuwe regionale projecten in onder meer Noord-Brabant staan op stapel. Kortom, meer hoogtijdagen voor SBNL Natuurfonds komen eraan.

TEKST: HANS SIEMES
FOTO: SBNL NATUURFONDS

West-Gelderland

1 De Coöperatie Polder Nijbroek in Voorst ontvangt een bedrag van € 1.800 vanuit het Fonds West-Gelderland voor de instandhouding van de unieke kavelstructuur in de Polder Nijbroek. Dit wil zij doen door het herstel en de aanleg van hagen, houtwallen, boomgaarden, poelen en het toepassen van agrarisch natuurbeheer.

Er staan nu 30 halfstam-appelbomen (elstar), karakteristieke, verweerde exemplaren, die voorlopig blijven staan. De uitbreiding is gepland naast de oude bongerd met 28 nieuwe halfstambomen met diverse soorten appel-, peren-, pruimen- en kersenbomen. De boomgaard gaat van ca 1.000m² naar 2.400m². De beoordelingscommissie spreekt van een uitstekend plan waarbij de gemeenschap er gezamenlijk de schouders onder zet.

2 Landgoed De Grote Noordijk tussen Wilp en Twello vroeg een bijdrage voor de aanplant van een meidoornhaag en het omvormen van de parkrand tot mantelzoomvegetatie. Het project moet de cultuurhistorie en de biodiversiteit op de buitenplaats plus de moestuin met tuinmuur herstellen.

De beoordelingscommissie kende een bedrag toe van € 1.187 vanuit het Fonds West-Gelderland. Het bedrag is alleen bestemd voor de aanschaf van het plantmateriaal. De commissie stelt voor om de werkzaamheden te laten uitvoeren door vrijwilligers.

3 Landgoed de Doelen ontvangt € 3.500 vanuit het Fonds West-Gelderland voor herstel en verhoging van de biodiversiteit – door het uitbaggeren en vrijmaken van de plas. De uitgegraven grond wordt verwerkt op het eigen landgoed, wat aanzienlijk scheelt in de kosten. Voor de toekenning van het bedrag gelden als voorwaarden dat er een goed beheerplan komt, dat de plas aansluit op de plannen van het waterschap en dat er een open dag wordt georganiseerd.

4 Landgoed Middachten vroeg om een bijdrage voor het verwijderen van niet-inheemse beplanting ter bescherming van zeldzame en kwetsbare voorjaarsflora. De beoordelingscommissie kende een bedrag toe van € 5.000 vanuit SLBO, meer dan de helft van het gevraagde bedrag.

Overijssel en Oost-Gelderland

1 Zoogkoeienhouderij De Wateregge en Landgoed Huize Almelo ontvangen € 10.000 vanuit het Van Hemertfonds voor de aanschaf van een zogeheten Faunamaster. Een werkgroep wil hiermee zorgen voor meer biodiversiteit op de akkerranden van de kleine landbouwpercelen van het landgoed. De commissie heeft gevraagd om aanvullende informatie over eigendom en onderhoud van de Faunamaster. Daarnaast wil zij weten of ook andere grondgebruikers in de regio er gebruik van kunnen maken. Tot slot moeten de aanvragers een demonstratie organiseren om anderen te enthousiasmeren.

2 Landgoed De Barkel in Wierden ontvangen € 2.400 vanuit het Van Hemertfonds voor het herstel van de 170 jaar oude beukenlaan. De laan moet weer vitaal worden en veilig voor het publiek.

3 De G.A. van der Lugt Stichting in Lochem krijgt een bijdrage van € 2.000 vanuit het Van Hemertfonds voor de realisatie van een eigen gereedschapsdepot voor vrijwilligers, zodat zij efficiënter en duurzamer kunnen werken. In de toekomst is het niet meer nodig heen en weer te slepen met gereedschap. Daardoor bespaart de stichting op brandstof en is het materiaal sneller beschikbaar op locatie. Een sympathiek plan, aldus de commissie.

4 IVN Hellendoorn-Nijverdal ontvangt een bedrag van € 2.500 vanuit het Van Hemertfonds voor de aanschaf van een drone die helpt bij het opsporen en redden van jonge akker- en weidevogels, hazen en reeën. Met de drone wil deze IVN-afdeling meer aandacht creëren voor natuurbehoud bij zowel vrijwilligers als boeren. De bijdrage is lager dan gevraagd, omdat in de toekomst meer drone-aanvragen worden verwacht.

5 WBE West-Twente krijgt eveneens € 2.500 vanuit het Van Hemertfonds voor de aanschaf van een drone. Ook in dit geval gaat het om een aanmoedigingspremie. De overige middelen moet de WBE bij elkaar brengen via bijvoorbeeld crowdfunding of andere sponsors. Nadat de drone is aangeschaft, is een demonstratie voor omwonenden en geïnteresseerden een voorwaarde.

6 Stichting Particuliere Landschapsdiensten IJsseldelta in Kamperveen ontvangt € 5.000 vanuit SLBO voor het onderhoud van de kolken aan de Hogeweg. Een lint van kolken vertelt hier het verhaal van het landschap. Ze zijn goed voor de ecologie en dragen zo bij aan een aantrekkelijke omgeving. De kolken hebben echter meer herstel en beheer nodig dan vooraf ingeschat. De huidige beheervergoeding is niet toereikend. Volgens de commissie een sympathiek plan dat een aanvullende bijdrage verdient.

Voor

Na

Wetenschappelijk onderzoek

1 Landschap Erfgoed Utrecht ontvangt € 14.573 vanuit de H.J.E. van Beuningenbijdrage van het Elise Mathilde Fonds. Het geld is bedoeld voor onderzoek naar het behoud van de zwarte sachembij in natuurgebied Kwinteloijen. Het doel is de ecologie (gedrag, bloembezoek, terrein-gebruik, nestplekken) en aanwezigheid (aantallen, man/vrouw verhouding) van de zwarte sachembij in kaart te brengen en te vertalen naar adequaat beheer en behoud. Door kennishiaten op te vullen moet duidelijk worden wat nodig is om deze soort te beschermen. De commissie noemt het een relevant en urgent project. Voorwaarde is dat EIS Kenniscentrum dat het onderzoek uitvoert, uiteindelijk goede beheeradviezen geeft voor natuurgebied Kwinteloijen.

2 RAVON ontvangt € 2.500 vanuit de H.J.E. van Beuningenbijdrage voor een onderzoek naar adderpopulaties (Vipera berus) in Nederland. De onderzoekers willen weten welke potentiële genetische en demografische bedreigingen er zijn voor deze slangensoort. Zij vrezen voor inteelt en een te versnipperd leefgebied. Daarom willen de onderzoekers een goed overzicht geven van het leefgebied en de genetische eigenschappen. In het onderzoek wordt een vergelijking gemaakt met een uitgezette populatie elders die een ander verloop laat zien. De commissie noemt dit een interessant aspect, de gevraagde bijdrage is bescheiden en het onderzoek naar isolatie van adderpopulaties relevant.

3 Bosgroep Midden-Nederland ontvangt € 20.590 vanuit het Nora Croin Michielsens Fonds voor onderzoek naar de landschapsbiografie van de beneden-IJssel, met het Fortmonderbos als referentie. Eigenaar Staatsbosbeheer wil graag weten welke maatregelen nodig zijn om de bestaande kwaliteiten van het Fortmonderbos te behouden en te versterken. Daarvoor is inzicht nodig in het ontstaan en huidige functioneren van het Fortmonderbos. Een bosbiografie is daarvoor een goed hulpmiddel. Staatsbosbeheer heeft de Bosgroepen gevraagd het onderzoek uit te voeren. Zij willen de bosbiografie graag uitbreiden met een paleo-ecologisch onderzoek naar pollen en macroresten van planten en mossen. Daarmee ontstaat zowel inzicht in de ontstaans-geschiedenis ter plekke als in de bredere omgeving, de benedenloop van de IJssel. Dit kan handvatten bieden voor herstel en beheer van rivierlandschappen met kronkelwaarden en oeverwallen. Een gedeelte van het onderzoek wordt gefinancierd door Staatsbosbeheer. De commissie geeft aan een Landschaps Ecologische Systeem Analyse (LESA) onderdeel te laten zijn van dit onderzoek.

Voorbeeld Wisselse Veen

Vegetatie omgeving, veranderingen in bostypen, meer open bijv.

Vegetatie ter plekke, veranderingen, bv. invloed van cultuurgewassen

Veenprofiel met datering op verschillende diepten, links = jongst, rechts = oudst (start veenvorming 6400 vC)

Spin in het web Simone Luijckx met pensioen

Donateurs, medewerkers en bestuur kennen haar als de spin in het web en de rots in de branding van SBNL Natuurfonds. Maar na 22 jaar trouwe dienst hangt Simone Luijckx haar computermuis aan de wilgen: ze gaat met pensioen. ‘Even geen verplichtingen meer, daar kijk ik naar uit.’

Simone begon bij SBNL in augustus 2002. Voor die tijd werkte ze als projectassistent voor de medische faculteit van het UMC in Utrecht. ‘Ik woonde destijds in Wijk bij Duurstede, waar SBNL kantoor hield. In het plaatselijke sufferdje zag ik een vacature voor een managementassistent. Ik studeerde ooit biologie in Wageningen. Dus met die achtergrond en mijn werkervaring kwam alles bij elkaar.’

Leuk bijzonder

Simone kwam binnen in een totaal andere organisatie dan het huidige SBNL

Natuurfonds. ‘Het was een kleine, groene club met bijzondere mensen. Leuk bijzonder. Een van de collega’s was een fanatieke vogelaar. Hij werkte op zolder. Soms klonk het alsof er iemand van de trap viel. Maar dat was hij dan, met grote sprongen, omdat hij ineens weer ergens een vogeltje moest spotten’, vertelt Simone Luijckx lachend.

Nieuwe tak van sport

Het adviesbureau van SBNL draaide goed, totdat de overheid besloot om het landelijke loket voor subsidieaanvragen te verspreiden over de 12 provincies. Dit

vroeg om een aanzienlijke uitbreiding van het team, waardoor het bestuur van SBNL besloot de afdeling af te stoten, ook uit noodzaak om de ANBI-status te behouden. Redelijk snel daarna ontving SBNL een grote erfenis en ontstond het eerste fonds op naam: het Baron en Barones van Hemert tot Dingshof-Coldewey Fonds. Simone Luijckx: ‘Dat was een nieuwe tak van sport. Daar moesten we echt mee leren omgaan.’ Een paar jaar later volgde het Nora Croin Michielsens Fonds. ‘Het bleek gewoon een goede route voor SBNL. Ik voelde dat het goed aansloot bij onze visie. We konden zo ook het particuliere

natuurbeheer versterken. Dat was waartoe we op aarde waren.’

Stabieler basis

Tegelijkertijd stopte een andere project, genaamd Groene Aders. Staatsbosbeheer verkocht grond om te bezuinigen en de keuze viel op kleine landschapselementen die SBNL samen met wildbeheereenheden onderhield. Opnieuw verdween een inkomstenbron. Simone Luijckx: ‘Je moet je als kleine organisatie constant aanpassen aan een nieuwe realiteit. Het idee om SBNL om te vormen naar fondsenbeheer en fondsenwerving, kwam dichterbij. Op de langere termijn bood dit een stabielere basis.’

Open vizier

Werken binnen een kleine organisatie is niet altijd gemakkelijk. Als centraal aanspreekpunt maakte Simone elke wisseling van het personeel intensief mee. ‘Je wacht af wie er komt, zeker als het gaat om een nieuwe directeur of een wisseling in het bestuur. Dat heeft telkens weer consequenties voor de richting die je werkgever op gaat. Ik probeerde er altijd met een beetje afstand naar te kijken. Welke kant gaan we op? En met een open vizier: kan ik hierin meegaan en SBNL verder helpen?’

Verantwoord

Simone combineerde haar werk voor SBNL Natuurfonds met haar liefde voor

Simone Luijckx: ‘Geen verplichtingen meer, daar verheug ik me op.’

de natuur. ‘Wat mij aansprak, en mij door mijn vader met de paplepel was ingegoten, is dat je verantwoord met de natuur moet omgaan. Dat je gewoon mag jagen, mits je dat met beleid doet en het ook z’n nut heeft. Voor voedsel, populatiebeheer of predatiedruk, het moet verantwoord zijn.’

Simone trekt er ook zelf op uit. Ze fotografeert graag en daar heeft ze straks gelukkig meer tijd voor, vertelt ze

lachend. ‘Het liefste fiets of wandel ik langs het water, langs de rivieren, langs het strand. Dan kijk ik om me heen en verbaas me enorm. Ik zie een vogeltje vliegen en denk: waarom weet ik niet hoe dat beestje heet? Maar ik word er wel blij van, in m’n eentje of met anderen. Als ik met anderen ben, moeten ze er wel rekening mee houden dat ik af en toe stil sta en m’n verrekijker pak, omdat ik iets wil zien en doorgronden.’

Simone combineerde haar werk voor SBNL Natuurfonds met haar liefde voor de natuur.

Simone Luijckx: ‘Ik zie nu dat er goede, nieuwe mensen zijn. Dat maakt loslaten een stuk gemakkelijker.’

Vrijheid om te kiezen

Ook na haar pensioen is Simone nog niet helemaal verdwenen. Ze blijft voor één dag per week verbonden aan SBNL Natuurfonds. ‘In het begin zag ik er tegenop. Ik dacht: hoe ga ik straks mijn tijd invullen? Maar op een gegeven moment groei je er ook naartoe. En ik zie nu dat er goede, nieuwe mensen zijn. Dat maakt loslaten een stuk gemakkelijker.’

Simone kijkt uit naar de rust, maar vooral naar de vrijheid om elke dag te kunnen kiezen wat ze wil gaan doen. ‘Inmiddels heb ik al twee jaar een kleinkind. Zij neemt ook tijd in beslag, leuke tijd. En als zij straks een dagje is geweest, heb ik daarna gewoon nog tijd om te gaan wandelen, fietsen of fotograferen. Geen verplichtingen meer, alleen nog: o ja, ik moet zo laat in het theater of de bioscoop zijn. Die vrijheid, daar verheug ik me op.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF

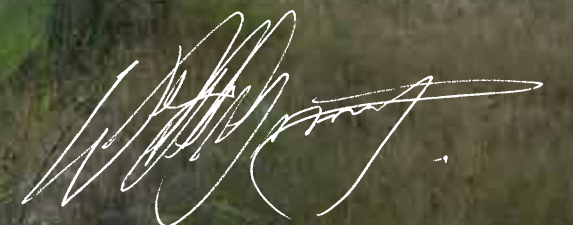
FOTO’S: HESTER HELEEN

MOMENT VAN MENOP

DE MORGENSTOND HEEFT GOUD IN DE MOND

*Welgemoed keek ik over de heide heen,
Bomen en struiken in ochtendgloren nog alleen.
Met de opkomende zon, net los van de grond,
Een weldadige ruimte boven en onder in 't rond.
Alles leek hoger, breder, lossen, weids
Maar toch in een harmonieuze verbondenheid allerzijds.*

KEES DE KROON

Gebiedsproces zet landelijk gebied op z'n kop

Moeizaam, moeizaam, moeizaam. Dat is de meest accurate beschrijving van het proces rond de gebiedsplannen in onze twaalf provincies. Die plannen gaan het landelijk gebied in de toekomst ingrijpend veranderen. Daarvoor is 24,3 miljard euro beschikbaar.

Wen maar vast aan de afkorting NPLG. Die staat voor Nationaal Programma Landelijk Gebied. Dit programma moet een oplossing bieden voor een reeks van problemen. Een soort Deltaplan, maar dan voor alles wat speelt in het landelijk gebied. Regering en parlement willen in één klap een reeks doelen halen voor stikstofreductie, herstel van de natuur, waterkwaliteit en het klimaat. Met de duidelijke kanttekening, dat de overheid verplicht is om de doelstellingen te halen. Ze kan ze niet zomaar terzijde leggen.

Anders roept de rechter de overheid tot de orde, zoals ook al bij het klimaat en bij stikstof is gebeurd. Niet onbelangrijk is dat het programma ook meteen een oplossing moet bieden voor de vergunningverlening die voortdurend vastloopt en voor knelpunten als de PAS-melders.

Efficiënter

Ga er maar aanstaan! Elk onderdeel (stikstof, water, natuur en klimaat) is een hoofdpijndossier op zich met een hoop politiek gekrakeel. Neem alleen al de landbouwtransitie, die noodzakelijk is om een belangrijk deel van de doelen te

halen. Tot nog toe blijkt het sluiten van een akkoord niet mogelijk.

In theorie zou ook voor elk onderdeel apart een aanpak kunnen worden ontwikkeld, maar het Rijk kiest voor alle vier gezamenlijk. Dit omdat ze ondernemers niet telkens opnieuw met verschillende regels en eisen wil opzadelen. Bovendien werkt het efficiënter. Voor Overijssel heeft het ministerie van LNV bijvoorbeeld berekend dat er dankzij een gezamenlijke aanpak aanzienlijk minder hectaren nodig zijn om de doelen van natuur, water, stikstof en klimaat te halen. Zou elk apart worden

behandeld, dan is zo'n 100.000 hectare nodig. Door de vier problemen gezamenlijk aan te pakken, kan dat ruim een derde minder: 65.000 hectare.

Scherpe keuzes

Overigens is dat nog altijd een fors aantal, want 65.000 hectare omvat een vijfde van alle grond in Overijssel. Daarbij tekent het ministerie aan dat scherpe keuzes nodig zijn. Welke vormen van landbouw en landgebruik zijn waar in Overijssel nog

mogelijk? Dat levert een groot knelpunt op. Want een van de randvoorwaarden is dat er goede verdienmodellen voor de landbouw en het landgebruik moeten zijn. Zijn die verdienmodellen er en wie gaat het allemaal betalen? Dat moet uit gedetailleerde plannen naar voren komen.

Ingrijpend gebiedsproces

De eerste, nog beperkte maatregelen in het kader van dit programma starten misschien al dit jaar. De provincies konden

daarvoor plannen aandragen. Deze plannen lopen vooruit op het officiële zogeheten gebiedsproces, dat qua maatregelen vele malen ingrijpender zal zijn. Dat proces, onderverdeeld in een aantal regio's (het aantal is per provincie verschillend), doorloopt verschillende fasen.

Eerst is er een verkenning die zes maanden tot anderhalf jaar gaat duren. Dan wordt een programma van eisen opgesteld, zodat aan de opgaven voor stikstof, water,

De maatregelen zullen zich vooral concentreren op de Natura 2000-gebieden en hun omgeving, op de beekdalen en de veenweidegebieden. Zoals hier het beekdal van de Gulp bij Slenaken. ©Poldi Rijke (Wikipedia)

natuur en klimaat kan worden voldaan. De volgende stap is de uitwerking in een gebiedsplan, dat de inrichting en het beheer van het gebied weergeeft.

Volstrekt onduidelijk

Belangrijk element daarbij is de aanpassing van de landbouw en de daarbij behorende maatregelen. Hoe is nog volstrekt onduidelijk. Dat maken van een gebiedsplan kost een tot twee jaar met vervolgens de uitvoering. Die gaat nog vijf tot tien jaar duren. Kortom, voordat de transitie van het landelijk gebied zichtbaar is, zit Nederland in de jaren 30 of nog later. De ruilverkavelingen die in de vorige eeuw het landelijk gebied voor een groot deel op de kop zetten, duurden vele malen langer dan vooraf gedacht.

Vergadercircuit

Dat gebiedsproces gaat gepaard met afstemming met allerlei betrokkenen in een gebied. Denk aan waterschappen, waterbedrijven, gemeenten, boeren- en natuurorganisaties, andere grondeigenaren, erfcoaches, verenigingen van lokale dorpsbelangen, enzovoorts. Dat betekent een heel vergadercircuit met tal van belanghebbenden, die op één lijn gebracht moeten worden.

Technocratisch en juridisch

Zowel het Rijk als de provincies willen met flinke voortvarendheid aan de

De wil om het landelijke gebied klaar te stomen voor de toekomst is er, maar het proces is stroperig.

slag, maar de werkelijkheid is tot nu toe weerbarstiger. Zo verschillen de provincies en het Rijk van mening over de koers die gevaren moet worden. In een nota stellen de provincies dat de regering de problematiek veel te technocratisch en juridisch aanvliegt. Er is te weinig oog voor de leefbaarheid en een gezonde leefomgeving. Het regeringsbeleid voor Natura 2000 vinden ze ronduit star, te veel gericht op soorten en habitats. Ze roepen de regering op te kiezen voor een minder eenzijdige focus op kwetsbare natuur. Ook pleiten de provincies voor een langjarig bestuursakkoord, zodat niet bij elke regeringswisseling weer nieuwe eisen en voorwaarden op tafel komen.

Meer concrete maatregelen

De twaalf provincies moesten vorig jaar voor 1 juli een programma inleveren. Een raamplan waarin staat welke aanpak nodig is om de doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat voor het landelijk gebied te behalen. Dat lukte, maar elk plan leverde vragen op bij de ministeries die ze moesten beoordelen. Om te beginnen vroegen ze tezamen om twee keer zoveel geld als de

beschikbare 23,4 miljard euro. Bovendien zijn volgens de beoordelaars in Den Haag flink wat aanpassingen noodzakelijk. Terugkerend zinnetje in de Haagse reactie: er moeten meer concrete maatregelen worden opgenomen.

Stroperig

In de loop van dit jaar moeten de provincies een aangepast plan inleveren. Ondertussen bekijkt een aantal instellingen zoals RIVM, WUR en Planbureau voor de Leefomgeving of de vier doelen werkelijk haalbaar zijn. Ook de nieuwe Ecologische Autoriteit moet nog haar oordeel geven, maar heeft al gemeld dat dit wegens personeels-tekort veel langer gaat duren. Ook de verkiezingen en de vorming van de nieuwe regering zorgen voor vertraging. Kortom, de wil om het landelijke gebied klaar te stomen voor de toekomst is er wel. Maar zoals bij alle grote processen gaat het stroperig.

TEKST: HANS SIEMES
FOTO'S: MARGRIET PFLUG,
MAGREET RIEDSTRA, INGRAM IMAGE

SPREEKWOORD UIT HET DIERENRIJK

Zijn vleugels uitslaan

Van Dale meldt over dit spreekwoord vier persoons-gerichte betekenissen, alle met betrekking tot het ontplooiën van capaciteiten.

De kraanvogel heeft de mens altijd aangesproken. Met zijn vleugelwijdte van zo'n 230 centimeter, uitgestrekte hals en ver uitstekende poten is hij een toonbeeld van gratie in de lucht. Gelukkig is hij in ons land weer steeds vaker te bewonderen, broedend en in vlucht.

Dichterlijk

Het is altijd een imposant gezicht om kraanvogels in het vroege voorjaar of in de herfst te zien overtrekken. Dit inspireerde A.C.W. Staring tot zijn gedicht hierover:

*'Zoo kwam van ver een vreemd gerucht;
Zoo kwam een lange kranenvlucht,
En hield naar 't wijkend avondlicht
Het spitse van heur schaar gericht.'*

Waterkraan en hijskraan

De betekenis van de wetenschappelijke naam *Grus grus* is een klanknabootsing van

de trompetachtige roep 'kruu-oe'. Onze woorden waterkraan en hijskraan met een verwijzing naar de lange hals zijn ook naar de vogel vernoemd. Het Engelse werkwoord 'to crane', met als betekenis 'je nek uitsteken', verwijst naar hun benaming Common Crane.

Geruststellingsceremonie

Kraanvogels spreken ons het meest aan door hun indrukwekkende baltsgedrag. Dat heeft normaliter het karakter van een schijn-gevecht, maar juist bij kraanvogels is het bedoeld om vriendschapsbanden te versterken. Ton Lemaire schrijft hierover in 'Op vleugels van de ziel': 'Bij hun dans steken de kraanvogels hun bek uit en nemen een dreigende houding aan met uitgespreide vleugels, fixeren hun 'tegenstander', om zich vervolgens af te wenden..., hun achterhoofd blootgevend. Ook de beroemde etholoog Lorenz omschrijft dit baltsgedrag als een 'geruststellingsceremonie.'

De mens imiteert

Sommige menselijke dansen lijken imitaties van die van vogels. In de hoogtijdagen van dansscholen,

een vijftigtal jaar geleden, was de vogeltjesdans zeer populair. De baltsdans van de kraanvogel kent een scala aan bewegingen die ook het stijldansen kenmerkt: een parade van snelle passen, het uitslaan van vleugels of armen, het buigen, knikken en wenden naar de partner, kleine sprongetjes of beginnen en eindigen in een kring.

Dicht bij de mens

Waarschijnlijk is er geen vogel die zo op de mens lijkt als de kraanvogel. In zijn groepsgedrag, zijn hang naar verre trektochten, het druk gesticuleren in gebaren, taal en beweging, de ijdelheid en zijn schoonheid van lijf en leden. Hij staat fier recht op en is met een lengte tot anderhalve meter continentaal een van de grootste vogels. Oude Grieken achtten hem intelligent en (bijna) met rede begaafd, schrijft Lemaire.

TEKST: KEES DE KROON
FOTO: JAN VAN DER GREEF

Ode aan de aloude plaaggeest van zand

De zandweg. Voor sommigen een prachtig nostalgisch iets, voor anderen een lastpost. Hoe dan ook, veel gemeenten koesteren het zand en beschermen de zandwegen vanwege de landschappelijke waarde. Verharden is tegenwoordig uit den boze. De plaaggeest van toen geniet nu alle waardering. Het zandpad is ineens mooi.

Zandwegen zijn eeuwenoud. Waar in het westen het water vroeger de verbindingroute vormde, was dat in het oosten en zuiden de zandweg. Nou ja, weg is een groot woord. Veel meer dan een karrenspoor was het vaak niet. Een looppad richting de kerk of een weggetje naar een landbouwperceel. Doorgaande routes waren duidelijk breder met als belangrijkste de zogeheten Hessenwegen, zeg maar de snelwegen van de 16e en 17e eeuw. Met brede karren vond hier het vervoer van goederen tussen Duitsland en de havens in Nederland plaats.

Zandverstuiving

Veel zandwegen waren niet recht. Karrensporen waren het. Ze sleten uit. Als er geen doorkomen meer aan was, maakte de berijders gewoon daarnaast een nieuw spoor. Meerdere van die sporen op de hei betekenden het begin van een zandverstuiving. Samen met het kaalvreten door de schapen ‘overspoelde’ al het opwaaiende zand hele heidegebieden, bijvoorbeeld op de Veluwe, en maakte ze onbruikbaar voor de boeren.

Korte metten

In de afgelopen eeuw zijn de ‘zand-provincies’ tienduizenden kilometers aan zandweg kwijtgeraakt. De ruilverkavelingen maakten korte metten met het zand. Voor omwonenden was het een verademing, dat er verharding kwam. ‘We zaten in de winter soms dagenlang aan huis gekluisterd, omdat de weg onbegaanbaar was. Wat mooi dat er nu een echte weg komt’, reageerden ze opgetogen in ruilverkavelingskrantjes.

Regen en sneeuw

Want met mooi weer ziet het er op de zandweg allemaal lieflijk uit, maar o wee als de regen overvloedig valt. Of nog erger, bij sneeuw en dooi is het een kleine ramp. De krantenjongen kan de krant niet bezorgen, auto’s lopen vast en moeten er met de trekker uit worden getrokken. Bulkwagens voor voer, melk en dieren kunnen de boerderij niet bereiken. En wat als er een ambulance moet komen, die niet verder kan? Officieel zorgt de overheid voor bereikbaarheid, maar in het zand is dat soms onmogelijk.

PAALTJES ALS MONUMENT

Fietsers op zandwegen in de Achterhoek komen ferme betonnen paaltjes tegen als afscheiding tussen fietspad en weg. Wie goed kijkt ziet in de kop groot de afkorting VRIGA. Dat staat voor de Vereniging Rijkswielpaden in Gelders Achterhoek, die is opgericht in 1947. VRIGA was een van de vele rijkswielverenigingen, die de aanleg van fietspaden als doel hadden. Achterhoekse gemeenten laten ze als nostalgische herinneringen staan, totdat ze omver worden gereden. Voor het ‘monumentje’ komt dan een houten paal in de plaats.

Stofbad

Ook bij droogte zijn er nadelen. Hang de was niet buiten, want er gaat een laagje zand overheen als het waait of als er een auto of vrachtwagen passeert. Fietsers en wandelaars zijn evenmin blij met een stofbad. De hand gaat voor de mond en automobilisten krijgen geïrriteerd een handbeweging om vaart te minderen.

De portemonnee trekken

Hoeveel kilometer zandweg Nederland nog telt, is niet bekend. Het moeten duizenden zijn: de meeste in Drenthe, Overijssel, Gelderland, Brabant en Limburg. Winterswijk alleen al beschikt bijvoorbeeld over 340 kilometer, waarvan een aanzienlijk deel in natuurgebied. De Wegenwet schrijft voor dat overheden en natuurorganisaties die wegen in goede staat moeten houden. Dat is duur en nog niet zo gemakkelijk. Maar de bereidheid van gemeenten groeit om daarvoor de portemonnee te trekken. Dat gebeurt mede onder druk van de recreanten en natuurliefhebbers, die de zandweg hebben herontdekt. Een initiatief van de Brabantse Hoeders laat dat mooi zien. Ze hielden in 2019 de Zondag van de Zandweg.

Kroel’n in het Zand

Het karakter van de zandweg is veranderd. Het is allang geen ‘Ot en Sien’ meer met het traag hobbende karretje, de boer op de bok en het paard ervoor. Nu zijn het vooral de fietsers, wandelaars en ruiters die het beeld bepalen. Liefhebbers van rust, ruimte, natuur en cultuurhistorie. Gemeenten spelen erop in door zandwegen te beschermen. ‘Zandwegen zijn een optimale plek om echt tot rust te komen, te genieten van de omgeving’, motiveren een

Veel gemeenten waren gemotoriseerd verkeer op de zandwegen.

aantal Achterhoekse gemeenten hun keuze in de nota Kroel'n in 't Zand. Kroelzand in streektaal is heel droog zand. Kippen gebruiken het om een bad te nemen.

Economisch belang

In hun nota duiden de gemeenten op een nieuw economisch belang van de zandweg: het blijkt een toeristische trekpleister. 'Door de zandwegen te behouden en te ontwikkelen wordt het Achterhoekse imago van rust, ruimte en gemoedelijkheid verder versterkt. Ook de Achterhoeker zelf kan profiteren van het behoud van de zandwegen om dichtbij huis te recreëren en te ontspannen', schrijven de gemeenten. Behalve op de beleving wijzen ze op de

waarde voor landschap en natuur, en op het cultuurhistorisch aspect.

Fietspad langs de zandweg

Die aandacht voor de recreant is nadrukkelijk zichtbaar door de aanleg en het onderhoud van fietspaden langs de zandweg. Vaak zijn die fietspaden deels verhard. In feite biedt de aanblik nu twee paden: de smalle strook voor de fietsers en daarnaast de zandweg die zo veel mogelijk in zijn oorspronkelijke vorm intact blijft.

Daarbij waren veel gemeenten gemotoriseerd verkeer. Trekkers voor boeren om bij hun landbouwgrond te komen en auto's van aanwonenden

Hoeveel kilometer zandweg Nederland nog telt, is niet bekend.

zijn welkom, maar de rest liever niet. Automobilisten kunnen het vaak ook beter maar laten, want ze staan ineens voor een diepe kuil waar geen doorkomen aan is. Voor jongelui op de crossmotor of voor mountainbikers is het juist een uitdaging.

Klachtenregen

Mocht het nodig zijn om een weg te verharderen, dan steekt een storm van protest op. De zandweg is heilig. De gemeente houdt zich bezig met het onderhoud. De wegenschaaf moet de weg weer gladstrijken, kuilen moeten worden opgevuld. Het weer zorgt soms voor problemen, zoals dit voorjaar. De hevige regenval veroorzaakte modder en veel kuilen. Het regende niet alleen buiten, maar ook binnen met klachten bij de onderhoudsdiensten over de slechte begaanbaarheid. Maar ook dat hoort bij de hedendaagse liefde voor de zandweg.

TEKST: HANS SIEMES, FOTO'S: HANS MENOP, MARGRIET PFLUG, HESTER HELEEN

Het karrenspoor van weleer blijkt tegenwoordig een toeristische trekpleister.

ZAND HEEFT MEER NATUUR DAN ASFALT

In Noord-Brabant deed het adviesbureau Ecologica onderzoek naar met name insecten en vogels op 16 trajecten in landbouwgebieden. Dat leverde 183 verschillende soorten op, vooral bijen en wespen. Opmerkelijk bij dit onderzoek was het grote verschil tussen zandwegen en asfalt. Rondom de zandwegen troffen de onderzoekers bijna de helft meer soorten aan. Bovendien waren de aantallen beduidend hoger, tot ruim 60 procent meer.

KUNST OP JE PAD

Zoete Lieve Gerritje

'Dat gaat naar Den Bosch toe, zoete lieve Gerritje.' Op de hoek van de Lepelstraat en de Korenbrug in de Brabantse hoofdstad staat dit bekende standbeeld. Over de reling kijk je enkele meters naar beneden. Passerende rondvaartboten op de Binnendieze zien het beeldje met de haan naast het meisje op ooghoogte.

Beeldhouwer Leo Geurtjens maakte het beeld in 1958. Het idee van een zingend boerinnetje bij de illustere figuur Gerritje kwam van de toenmalige VVV-directeur. Hij wilde de stad, verbonden met het volksliedje, promoten. De actieve afdeling marketing van de VVV ging met het culturele erfgoed aan de slag.

Mondelinge overlevering

De melodie van het lied gaat terug naar een Franse opera (1796) over een kleine matroos. Door de tijd heen ontwikkelden volksliedjes door hun mondelinge overlevering vaak allerlei varianten, meestal langshepend met gemakkelijke herhalingen. Dit lied dook volgens Wikipedia op vanaf begin 19e eeuw in Amsterdam, Rotterdam en Duitsland. Als matrozenliedje reisde het mee op de grote vaart naar West-Indië. Recenter stond het op het repertoire van Boudewijn de Groot en Toon Hermans.

Verhuisrituelen

In 'Nederlandsche Volkskunde' wijst Jos Schrijnen op de vaste verhuisrituelen op het platteland. 'Op den

bepaalden dag trekken de mannen en de meisjes uit de buurt met de noodige karren naar het dorp, dat de nieuwe buurman metterwoon gaat verlaten. Een kar, waarop het nieuwe gezin plaats neemt, is feestelijk versierd: de huif is met kleurige bloemen getooid, en voorin hangt een bloemenkroon. Nu zet de vrolijke, joelende stoet zich in beweging, en in Noord-Brabant wordt hierbij gezongen:

*Dat gaat naar Den Bosch toe,
Zoete lieve Gerritje
Dat gaat naar Den Bosch toe,
Zoete lieve meid.
Wie zal dat betalen?
Zoete lieve Gerritje
Wie zal dat betalen?
Zoete lieve meid.*

*D'n eerste boer de beste,
Zoete lieve Gerritje
D'n eerste boer de beste,
Zoete lieve meid'*

In één teug

In andere varianten wordt Gerritje ook een man genoemd en zelfs een koe (d'n eerste boer betaalt). De boer verheugt zich daarbij al op de brandewijn met suiker, die na de verkoop van de koe op de Bossche Veemarkt naar goede gewoonte in één teug achterover wordt geslagen. Brabants Erfgoed schrijft echter: 'De meeste mensen denken dat Gerritje een vrouw is. De marketingmachine van het VVV in 's-Hertogenbosch kan hiervoor weleens de reden zijn.'

TEKST EN FOTO: KEES DE KROON

Vogels spotten op een restje Koude Oorlog

Ontdek een van de 19 overgebleven luchtwachttorens uit de Koude Oorlog. De toren ligt midden in een waterrijk gebied. De Maas en de Waal raken elkaar hier bijna.

De 7,5 meter hoge Luchtwachtoren Rossum staat sinds 1955 op de restanten van Nieuw Fort Sint Andries (1815). De toren is ontworpen door Marten Zwaagstra in opdracht van het Ministerie van Oorlog. Hij is gebouwd volgens het zogeheten raatbouwsysteem: op elkaar gestapelde betonnen blokken. Op dezelfde manier zijn ook de uitkijktoren Ramspol (Flevoland) en Luchtwachtoren 701 (Groningen) gebouwd.

De voormalige militaire waarnemingspost is naast uitzichttoren ook een Rijksmonument. Boven op het open platform speurden vrijwilligers van het Korps Luchtwachtdienst tussen 1955 en 1964 het luchtruim af op communistische vijandige vliegtuigen die onder de radar vlogen. Gelukkig deden zich in al die jaren geen situaties voor, waarbij Nederlandse gevechtsvliegtuigen moesten worden ingezet of de bevolking moest worden gewaarschuwd. Snelle vliegtuigen en betere radars zorgden er in 1964 voor dat de luchtwachttorens geen functie meer hadden.

Via het trappenhuis binnen in de Luchtwachtoren Rossum klim je naar boven. De oorspronkelijke houten trappen zijn in 2006 vervangen door een stalen exemplaar. Eenmaal boven sta je op een breder uitkijkplatform, een open ruimte van drie bij drie meter. Vanaf daar heb je een fraai uitzicht.

De Buitenpolder Heerewaarden ligt ingeklemd tussen Waal, Maas en het Kanaal van Sint Andries. Na de zand- en kleiwinning vormden de met water gevulde gaten een rustig leefgebied voor veel watervogelsoorten. Ook heeft zich een gevarieerde begroeiing ontwikkeld die in alle seizoenen mooi is. Hier vinden veel dieren een goede beschutting, zoals zang- en roofvogels. Ook de bever vindt het hier fijn. Vergeet niet je verrekijker mee te nemen en draag stevige schoenen!

De uitkijktoren is enkel te beklimmen via een trap. Er is geen lift aanwezig. Hierdoor is hij niet toegankelijk voor mensen met een rolstoel of kinderwagen.

FOTO'S: HESTER HELEEN

BRONNEN: IVN (AFDELING MAAS EN WAAL),
UITKIJKTORENS.NL

Mini-machine helpt bij natuurinclusief boeren

Het was kletsnat deze winter en dit voorjaar. Grote trekkers en landbouwmachines konden nauwelijks het land op. Maar in Almelo werd wel gezaaid. Een kleine trekker met daarachter een mini-zaaimachientje reed vrolijk over het land en deed zijn werk. Zonder diepe sporen in de bodem.

De Faunamaster kon het natte land op, terwijl grote trekkers nog moesten wachten.

Het is een Faunamaster, een Deens apparaat dat op plaatsen komt, waar dat met een normale, zware machine niet lukt. Een kleine trekker met daarachter de machine van 400 kilo doet het moeiteloos. Paul ten Velde van boerderij De Wateregge test de zaaimachine en de schijveneg uit dankzij een subsidie van het Van Hemertfonds. De eerste winst heeft hij al binnen. Jongelui uit de buurt met een trekkerrijbewijs willen dolgraag met deze kleine machine aan de slag. Hun inzet nu is mogelijk een opstapje naar natuurinclusief boeren straks.

Biodiversiteit verhogen

Het apparaat met zaaimachine en schijveneg moet de biodiversiteit op boerenbedrijven verhogen. 'We merkten dat de manier van inzaaien erg belangrijk is voor het al dan niet slagen van een mooie bloemenstrook, wildakker of akkerrand. De reguliere landbouwwerktuigen zijn veel te groot en zwaar en daardoor nadelig voor het zaaibed', aldus Paul ten Velde. Niet alleen randen en overhoekjes zijn geschikt voor de Faunamaster, maar uiteindelijk ook 'gewone' stukken land. Het voordeel is dat het zaaibed lichter bewerkt wordt, wat de teelt ten goede komt. Daardoor past de machine goed bij het kleinschalige coulisselandschap in Oost- en Zuid-Nederland met zijn combinatie van landbouwpercelen, houtwallen, bosschages en bos.

Juiste moment

Er is nog een argument. Tijdens het meest geschikt moment van inzaaien in voorjaar en najaar zijn boeren en loonwerkers druk met andere werkzaamheden. 'Kleine overhoekjes en randen hebben op dat moment niet altijd de aandacht. Ze moeten wachten', legt Paul ten Velde uit. In

Miriam en Paul ten Velde werken op Erve Wateregge aan duurzame landbouw.

de praktijk is het dan vaak te laat of is het zaaibed verdicht door de zware machines, waardoor het inzaaien deels mislukt. 'Dat is slecht voor de motivatie. We willen onafhankelijk zijn en op de door ons gewenste tijdstippen kunnen zaaien en eggen', geeft de Twentenaar als extra motief voor de lichte machines. Diepe bewerking van de grond blijft achterwege. Dat is beter voor het bodemleven en de bodemstructuur.

Landgoed Huize Almelo

Hij is op boerderij De Wateregge pachter van het landgoed Huize Almelo, dat al eeuwenlang in bezit is van de familie Van Rechteren Limpurg. Van de in totaal 800 hectare is een opvallend groot deel landbouwgrond: 500 hectare. De rest is bos en natuur. De landgoedeigenaar, die het initiatief van harte ondersteunt, wil ook graag dat er meer aandacht is voor biodiversiteit. Vandaar dat hij zijn pachters oproept mee te doen met deze pilot om met behulp van de Faunamaster de biodiversiteit te verhogen.

Duurzame ontwikkeling

Behalve zoekkoeienboer is Paul ten Velde ook eigenaar van een projectbureau voor het landelijk gebied. Adviesbureau

Brandrode runderen sieren het Twentse landschap

de Wateregge richt zich op het leveren van een bijdrage aan de duurzame ontwikkeling van landbouw, natuur en water. Denk aan het vermarkten van streekproducten, het opzetten van een zorgboerderij of B&B, arrangementen voor fietsers en wandelaars, of het maken van een landschapsplan. In het klantenbestand zitten collectieven voor agrarisch natuurbeheer, maar ook boeren en overheid.

'KIEKEBOER'N'

Miriam ten Velde doet op Erve de Wateregge mee met 'Kiekeboer'n'. Dat is een Twents project om schoolkinderen naar de boerderij te halen. Het moet hen bewust maken van de herkomst van ons voedsel. Daarnaast streeft 'Kiekeboer'n' naar waardering voor het werk van de boer. Op vier bedrijven in de oostelijke groene long rond Almelo komen 26 scholen (primair en voortgezet onderwijs) uit de stad en directe omgeving regelmatig op bezoek. Op school wordt zo'n buitenles voorbereid. Die gaat niet alleen over landbouw, maar ook over landschap, kringloop, Twentse erven en cultuurhistorie. In totaal doen 22 agrarische bedrijven in Twente mee.

De Faunamaster past naadloos bij het gedachtegoed van Paul ten Velde en zijn echtgenote Miriam in hun streven naar duurzame landbouw. Goedkoop zijn de kleine Deense machines niet. Vandaar dat de Almeloër bij het Van Hemertfonds aanklopte. Hij kreeg uiteindelijk een bedrag van 10.000 euro. 'Daar zijn we ontzettend blij mee. Heel erg bedankt', uit hij zijn tevredenheid. Straks moet met deelname van andere boeren en met bloeiende akkerranden en wildakkers blijken of de pilot in de oostelijke groene long van Almelo geslaagd is. 'Boer, burger, buitenlui en schoolkinderen gaan genieten van de opbrengst aan biodiversiteit', belooft het Almeloze stel.

TEKST: HANS SIEMES

FOTO'S: MIRIAM TEN VELDE EN HOLLY KLEIN OONK (FAUNAMASTER)

Er wordt veel gediscussieerd, geschreven en nagedacht over de natuur. In de rubriek Natuurstemmen spreekt Oswin Schneeweisz met denkers, schrijvers en experts over verschillende manieren waarop je naar natuur kunt kijken. Deze keer: David Kleijn, hoogleraar plantecologie en natuurbeheer bij de Wageningen Universiteit.

Het geheim van de integrale aanpak

‘Het denken over natuurbeheer is in de afgelopen decennia enorm veranderd’, vertelt de hoogleraar. ‘Vijftig jaar geleden lag de focus van natuurbeheerders vooral op het plaatsen van hekken om een gebied. Dat we daar niet meer mee wegkomen is inmiddels wel duidelijk. Je moet het systeem begrijpen om tot effectieve oplossingen te komen. Je kunt wel kruidenrijk gras neerzetten, maar als je vervolgens niets doet aan de hydrologie, de stikstofdepositie en andere omringende invloeden blijft

het pleisters plakken op de wonden. Natuurherstel heeft een integrale aanpak nodig.’ **Stug volhouden** ‘Significante toename van soortenrijkdom wilde bijen in Zuid-Limburgse #Boshommellandschap. Eerste bewijs dat een gebiedsgerichte aanpak van natuurbeheer werkt, mits goed uitgevoerd. Hulde aan de vele partners die dit hebben gerealiseerd.’ Dat tweette David Kleijn op 20 maart. Daarover zegt hij: ‘In 2020 is in dat gebied voor het eerst bij-vriendelijk beheer ingevoerd. Er waren

weinig financiële middelen, dus alle partners in het project namen relatief simpele maatregelen. Zoals gefaseerd maaien van wegbermen, koeien later laten weiden in natuurgraslanden en op waterbuffers, akkerranden aanleggen en scheerheggen minder vaak knippen. Nauwgezette monitoring liet aan het eind van dat jaar nog weinig effect zien op de bijenpopulatie, maar na vier jaar stug volhouden is dat wel zo. Dat nu ook de boshommel (*Bombus sylvarum*) is teruggekeerd had ik nooit gedacht. Sinds 1950 zijn er

slechts enkele waarnemingen geweest. De laatste dateert uit 2007.’ **Meer dan een hype** De Boshommel is een gidssoort geworden die staat voor de algehele verbetering van de biodiversiteit in het gebied. David Kleijn: ‘Wat het succes van dit project vooral laat zien is dat de gebiedsgerichte benadering meer is dan een hype. Het werkt echt als je het samen doet met alle belanghebbenden. Bij dit specifieke project waren elf partijen betrokken. Waaronder twee gemeenten die gefaseerd maaien toepasten op de wegbermen, zodat er altijd voedsel beschikbaar was. Dat gebeurde ook op een aantal weides van natuurbeschermingsorganisaties. Op de

David Kleijn: ‘Natuur is de navelstreng die de mensheid met de aarde verbindt.’

waterbuffers (specifiek voor het Geuldal) wilden we eerst vee inzetten voor begrazing, maar uit onderzoek bleek dat juist die waterbuffers zeer aantrekkelijk zijn voor grond nestelende soorten. Dus hebben we nu specifieke maatregelen genomen om ze nog geschikter te maken als nestgelegenheid. Een voorbeeld van ‘lerend beheren’.

Synergie Kleijn: ‘De reguliere aanpak richt zich meestal op een specifiek natuurgebied. Maar het landschap eromheen is ook belangrijk voor veel soorten in dat gebied. Het beheer daarvan staat er echter los van. Je hebt dus weinig synergie. Soms werkt het elkaar zelfs tegen. Bij de gebiedsgerichte benadering neem je maatregelen die elkaar aanvullen. Die integrale

aanpak is de meerwaarde van de gebiedsgerichte benadering. Zo kan gefaseerd maaien langs de wegen een positieve invloed hebben op de biodiversiteit in het natuurgebied. Het gebruik van het omliggende land beïnvloedt immers ook de kwaliteit van je natuurbeheer.’

Winst behalen ‘Veel Nederlandse natuur bevindt zich in de openbare ruimte. Wegbermen, dijken, spoorbanen en parken: allemaal natuur waar nog veel winst te behalen valt. In de natuurbescherming moeten we meer kijken naar verbetering van de publieke ruimte. De bal wordt nu soms wel erg gemakkelijk bij de boeren neergelegd.’

Een logische eerste plek Met de ondersteuningsmaatregelen in het agrarisch natuurbeheer is een flinke

stap gezet, maar het is nog lang niet genoeg, aldus de hoogleraar. David Kleijn: ‘Als we nu zouden stoppen met al het agrarisch natuurbeheer, zouden de negatieve effecten op de biodiversiteit gering zijn. We hebben echt meer nodig. Dan is de openbare ruimte een logische eerste plek. Een voorbeeld: In Sint Anthonis heeft men wegbermen met bijenmengsels ingezaaid. Dat heeft veel meer effect dan een bloemenstrook op voedselrijk boerenland, omdat die bloemenstrook enorm te lijden heeft onder de hoge grasdruk.’

Navelstreng ‘In de wegbermen zagen we dat bepaalde karakteristieke soorten pas na vijf jaar voor het eerst bloeiden. Wat zegt dat? Dat we vaak te veel en

te snel resultaten willen zien. Planten en dieren doen er soms tienduizenden jaren over om zich aan te passen aan globale veranderingen in hun leefomgeving. Wij denken dat we het in een jaartje kunnen herstellen. Natuurherstel is een zaak van lange adem, maar je moet op een gegeven moment wel de handen uit de mouwen steken. Daarom vind ik het een gotspe dat de natuurherstelwet weer op de lange baan is geschoven. Een gemiste kans waaruit blijkt dat we ons te weinig realiseren hoe belangrijk natuur voor ons is. Het is de navelstreng die de mensheid met de aarde verbindt.’

TEKST: OSWIN SCHNEEWEISZ
FOTO’S: MARGRIET PFLUG EN MARGREET RIEDSTRA (KOEIEN), IVAR LEIDUS (BOSHOMMEL, VIA WIKIPEDIA)

Natuurfotograaf creëert ijsvogelparadijs

Toen ze stopte met werken, kreeg ze weer tijd voor een oude liefde: natuurfotografie. Bianca Commissaris uit Rhoon brengt wekelijks heel wat uren door in de polders rondom haar woonplaats om bijzondere plaatjes te schieten. En in haar eigen tuin, waar zij een waar paradijsje voor ijsvogels heeft gecreëerd. ‘Ik ben altijd al een natuurmens geweest. Ik vind het belangrijk dat je als fotograaf met respect omgaat met de natuur en de dieren niet verstoort.’

Het was even wennen, toen ze het tijdperk van de fotorolletjes achter zich moest laten. De techniek van het fotograferen was inmiddels gedigitaliseerd en daardoor compleet veranderd. Ze volgde workshops om te leren hoe je deze nieuwe techniek onder de knie krijgt. Bianca Commissaris: ‘Het liefste struin ik gewoon wat rond en kijk ik wat ik tegenkom. In de polder achter ons huis lopen reeën. Gisterochtend vroeg hing er mist over het land. Dan sta ik op en pak gelijk mijn camera.’

Afgedwaald exemplaar

Bianca is geen fotograaf die stad en land afreist, omdat er ergens een bijzondere vogel is gesignaleerd. ‘Ik heb eerlijk gezegd een hekel aan websites met waarnemingen. Als er ergens een bijzondere vogel wordt gespot, staan de fotografen elkaar meteen te verdringen. Negen van de tien keer gaat het om een afgedwaald exemplaar dat hier helemaal niet thuishoort en na een paar dagen de dood vindt, omdat het veel te verzwakt is. Dat zijn foto’s die ik niet wil maken.’

Mooi en kwetsbaar

Nadat Bianca Commissaris en haar man een aantal jaren geleden hun huidige huis betrokken, creëerde zij langzaam maar zeker een paradijs voor de ijsvogel, haar favoriete vogel om te fotograferen. ‘Het is een prachtig vogeltje, maar ook kwetsbaar. In strenge winters vriezen veel wateren dicht. De ijsvogel is voor zijn voedselaanbod afhankelijk van zijn territorium. Als hij daar geen voedsel vindt,

betekent dat zijn dood. Mocht de vijver dichtvriezen, dan plaats ik een verwarmde bak met vis. Ze maken er echt gebruik van, ze zijn superslim.’

Ijsvogelwand

Speciaal voor de ijsvogels heeft Bianca langs de slootkant een ijsvogelwand gegraven om te broeden. ‘Daar probeer ik zo weinig mogelijk te komen. Vorig jaar was het nest leeggehaald. Daar baalde ik enorm van en heb het dit jaar afgezet met kippengaas, met succes. Er zijn inmiddels zes jongen uitgevlogen. Ik hoopte dat ze bij de vijver zouden komen vissen, maar ze zijn gelijk meegenomen door hun vader het territorium uit. Tja, zo gaat dat. Maar ik ben wel blij met het mooie resultaat.’

Een gat met troep

In haar tuin bouwde ze twee hutten. Haar eigen fotografieparadijsje, noemt ze het. Ook de vijver legde ze zelf aan. Bianca Commissaris: ‘Toen we hier kwamen wonen, was de vijver niet meer dan een gat met troep. Die hebben we laten uitbaggeren en gevuld met slootwater. Daarna hebben we gewacht. Alles wat er nu in staat, kwam vanzelf omhoog: waterlelies, gele plomp, gele lissen. Aan de andere kant zit een rietkraag. Die laat ik ook staan, omdat daar veel luisjes in gaan zitten. Die zijn dan weer voer voor kleine tuinvogels. In mijn hutje kan ik uren doorbrengen om te fotograferen, maar ook observeren. Vogels en wild hebben er totaal geen erg in dat je er zit en komen dus heel dichtbij.’

Een paar jaar geleden heeft ze vissen uitgezet om de vijver gezond te houden, vooral voortjes en stekelbaarsjes. Ze dienen ook als voedsel voor de ijsvogels. Daarnaast trekt de vijver onder meer kikkers, salamanders en libellen aan. ‘Ik zie nog geen rivierkreeft en ik hoop dat dat zo blijft’, voegt ze er met een glimlach aan toe.

Aantrekkingskracht met een keerzijde

In de polders rondom haar huis is altijd veel te zien: eenden, ganzen, zwanen, meerkoeten, maar ook tientallen reeën. Dat laatste is volgens Bianca mede te danken aan de natuurvriendelijke landbouw in het gebied, met veel luzerneteeft. Reeën zijn er dol op. Maar die aantrekkingskracht heeft ook een keerzijde: reekalfjes belanden af en toe in de maaimachine.

Strijd, stress en vergaderen

Daarom zette Bianca zich er persoonlijk voor in dat voortaan voor het maaien het gebied met een drone wordt geschouwd op aanwezig wild. Het kostte haar strijd, stress en talloze vergaderuren, maar samen met een raadslid van de Partij voor de Dieren lukte het. ‘Nu moeten ze 72 uur van tevoren melden dat ze gaan maaien. We hebben een ploegje van vrijwilligers, de drone komt erbij. Van 4 tot 9 uur ’s ochtends lopen we alles af. Als we wat zien, gaat de wasmand eroverheen. Vlaggetjes erbij zodat de boer er breed omheen maait.’

Het toont haar liefde voor de natuur, die ze gemeen had met haar oma. Zij nam Bianca mee het buitengebied in. ‘Ik was altijd bezig in haar tuin, waar mijn oma mij op van alles wees. Ik heb mezelf ontwikkeld door veel te lezen en te kijken. Als fotograaf kijk je anders om je heen. Het valt je sneller op als je iets afwijkends ziet, zoals een ree in het veld. Wild is altijd in beweging, dat leer je vanzelf.’

Focus

Nog altijd trekt ze er graag op uit, ook in de duinen, met haar rolkarretje met lunch, koffie en een klapstoeltje. Dan zit ze uren stil op haar stoeltje verscholen

‘DE BLAUWE FLITS’

Op een dag in februari zat er bij onze vijver ineens een mannelijke ijsvogel, op zoek naar een geschikt territorium om samen met een vrouwtje te broeden. In april sloeg hij een vrouwtje aan de haak. Hij maakte haar het hof met visjes die hij haar liefdevol aanbood. Na het accepteren van de vis volgt dan meestal de paring. Om beurten wordt er daarna gebroed met tussenpozen van drie tot vijf uur. Een legsel bestaat uit vier tot soms wel zeven eieren. Elk jong eet vervolgens zo’n 7 visjes per dag, dus dat is flink aanpoten voor pa en ma. Na 23 dagen vliegen de jongen uit. Het mannetje voert ze nog enkele dagen bij en leert ze vissen. Het vrouwtje is in de weer met het volgende legsel. In een gunstig seizoen broeden ze drie keer.

en wacht af wat er komt. Bianca Commissaris: ‘Dan duikt er ineens een ree of een vos op en pak ik mijn camera. Soms ben ik maanden bezig op één plek en maak ik een uitgebreide reportage. Totdat ik denk: nu heb ik zulke mooie foto’s, dat kan ik niet meer overtreffen. Dan zoek ik weer een ander onderwerp. Dat vind ik mooi, om me ergens volledig

De Nederlandse ijsvogel (*Alcedo atthis*) stamt uit de familie van ijsvogels (*Alcedinidae*). De soort is vrij schuw, dus je ziet hem weinig. Hij valt op door zijn oranje borst en prachtige azuurblauwe bovenkant met een dolk-achtig snaveltje en fel oranje pootjes. De spanwijdte is zo’n 24 tot 26 centimeter. Het voedsel bestaat hoofdzakelijk uit visjes, maar ook salamanders, kikkertjes, kikkervisjes, libellen, larven, watertorren en kreeftjes staan op het menu. Wat niet verteert, komt er als braakbal weer uit. Ze worden ook wel ‘de blauwe flits’ genoemd, omdat ze snelheden tot wel 80 kilometer per uur kunnen bereiken. Mocht je ooit een ijsvogel zien én horen, dan vergeet je die schelle roep nooit meer.

TEKST: BIANCA COMMISSARIS

op te focussen. Alleen maar zitten en observeren. Dan leer je zoveel over het gedrag. Hoe ze reageren, wat ze doen en eten. Natuurbeleving is voor mij meer dan alleen fotograferen.’

TEKST: MARLIES KOLTHOF

FOTO’S: BIANCA COMMISSARIS, MARLIES KOLTHOF (FOTO BIANCA)

Behoud de natuurlijke uitstraling met Van Vliet Duurzaamhout

VAN VLIET
DUURZAAMHOUT.NL

Laat je inspireren

+31 (0)343 454 400

info@duurzaamhout.nl

duurzaamhout.nl

